

Editorial

Pri analýze výsledkov hodnotenia vedy na vysokých školách a v ústavoch akadémie vied sa ukázalo, že viaceré fakulty, najmä v oblasti humanít, ale aj spoločenských vied, majú pomerne málo prác evidovaných v medzinárodných databázach. Je to spôsobené viacerými faktormi, medzi iným aj tým, že naši autori málo publikujú v časopisoch, ktoré sú registrované v týchto databázach. Mnohí autori tiež tvrdia, že na hodnotenie výstupov z oblasti umenia, humanít, spoločenských vied by sa mali používať iné kritériá ako v prípade ostatných vedných disciplín. Preto sme v tomto čísle newslettera otvorili túto otázku, aby sa nielen ARRA, ale aj ďalšia verejnosť dozvedela viac o názoroch a postojoch k tomuto problému.

Určite sa budeme venovať v ďalších analýzach aj pátraniu po príčinách tohto stavu. Budeme skúmať, či je to naozaj charakteristika humanitných a spoločenských vied, alebo len tých, ktorí sa im venujú na Slovensku. Budeme sa pýtať, či naozaj ekonómovia, psychológovia, filozofi, sociológovia či historici vo svete nemajú potrebu a tradíciu časopisecky publikovať svoje zistenia v časopisoch registrovaných v medzinárodných databázach, akými sú napr. Web of Science alebo Scopus. Podľa zbežnej analýzy sa vo svete napríklad v oblasti ekonómie, sociológie či psychológie zverejní ročne pomerne veľa článkov, dokonca porovnateľne veľa alebo i viac než v niektorých prírodných vedách.

Už pred zverejnením tohto návrhu oslovila ARRA dekanov fakúlt, ktoré patria v našom členení (www.arra.sk) k prevažne spoločenskovedne alebo humanitne zameraným. Spektrum ich návrhov bolo skutočne široké – od návrhu „nič na súčasnej metodike nemeniť“, lebo takéto hodnotenie a následné porovnanie je nielen možné, ale dokonca veľmi potrebné a užitočné, až po stanoviská, že vedecká a umelecká produkcia v týchto oblastiach je natoľko rôznorodá, že jednotnou metodikou ju hodnotiť nejde, a teda ju nemožno ani vzájomne porovnávať.

Preto sa usilujeme, aj prostredníctvom otvorenej výmeny názorov, získať čo možno najviac poznatkov o situácii v týchto oblastiach. Budeme vďační za každú reakciu, názor, návrh, ku ktorému niektorého z čitateľov týchto článkov podnietime.

Ako úvod do diskusie zverejňujeme názory niektorých zástupcov akademického prostredia slovenských verejných vysokých škôl. Hodnotenie sa však skladá z viacerých častí, pričom jedna kľúčová je „ČO hodnotiť“ a druhá „AKO hodnotiť“ pomocou údajov, ktoré pochádzajú z verejne kontrolovateľných zdrojov a informácií. Ukazuje sa, že tento druhý problém zostáva ešte stále úplne otvorený.

Juraj Barta,
predseda Valného zhromaždenia ARRA

máj 2007 | číslo 2 | ročník 1

téma čísla

Hodnotenie humanitných a spoločenských vied

v čísle nájdete

Návrh na hodnotenie spoločenskovedne a humanitne zameranej publikačnej činnosti

autori: Ján Pišút, Nevenka Pišútová

strana 2

Opätovné objavovanie kola

autor: Martin Kanovský

strana 7

Hodnotenie spoločenskovednej a humanitne zameranej publikačnej činnosti

Áno? Nie? Ak áno – ako? Ak nie – prečo?

autorka: Mária Kusá

strana 9

Hodnotenie umeleckej činnosti na VŠMU, VŠVU a AUBB

autor: Vladimír Bokes

strana 11

Možnosti hodnotenia umeleckej činnosti na slovenských vysokých umeleckých školách

autor: Ján Vladimír Michalko

strana 13

Návrh na hodnotenie spoločenskovedne a humanitne zameranej publikačnej činnosti

J. Pišút a N. Pišútová

ARRA a Fakulta matematiky, fyziky a informatiky
Univerzity Komenského v Bratislave

TAKMER IHNEĎ PO PUBLIKOVANÍ SPRÁVY ARRA V DECEMBRI 2005¹ ZAČALA VEREJNE DISKUSIA O VHODNOSTI HODNOTENIA ÚSTAVOV V OBLASTI HUMANITNÝCH A SPOLOČENSKÝCH VIED POMOCOU METODIKY ZALOŽENEJ NA VÝSLEDKOVÝCH DOSTUPNÝCH V DATABÁZE WOK² (V RÁMCI ARRA PREBIEHALA UŽ PREDTÝM). NAJVIAC DISKUSIÍ VYVOLALA SKUTOČNOSŤ, ŽE V METODIKE POUŽITEJ ARRA SA V OBLASTI HUMANITNÝCH A SPOLOČENSKÝCH VIED NEBRALI DO ÚVAHY DOMÁCE A ZAHRANIČNÉ MONOGRAFIE, PRÁCE V ZBORNÍKOVÝCH ČI PUBLIKÁCIÁCH V TÝCH VEDECKÝCH A ODBORNÝCH ČASOPISOCH, KTORÉ NIE SÚ ZACHYTENÉ V DATABÁZE WOK.

Aj keď nie vždy je možné bez pochybností konštatovať objektívne dôvody, faktom zostáva, že väčšina fakúlt slovenských verejných vysokých škôl, ktoré sú prevažne zamerané na spoločenské a humanitné vedy, má počet publikácií v poslednom desaťročí registrovaný databázou WoK prakticky rovný nule. Počet fakúlt s nenulovým počtom citácií v tejto databáze je ešte nižší. Túto skutočnosť nemožno ignorovať už aj preto, lebo nulové hodnoty akejkoľvek veličiny sa

vzájomne nedajú porovnávať. Ďalším dôvodom je, že odborná verejnosť z týchto škôl alebo z akadémie vied tvrdí, že hodnotenie ARRA sa nezaobrá väčšou časťou ich vedeckej produkcie. Ak má mať hodnotenie daného pracoviska zmysel, **výsledky, ktoré sa dajú získať z databázy WoK a kvalita (i kvantita) vedeckých výstupov určitého pracoviska by mali byť pozitívne korelované.** V oblastiach prírodných, lekárskech, technických a poľnohospodárskych vied taká-

to korelácia existuje a nespochybňujú ju ani hodnotené inštitúcie. V oblastiach spoločenských a humanitných vied sa zdá, že presvedčenie o korelácii medzi výsledkami založenými na databáze WoK a celkovými výsledkami neexistuje. Takže hodnotiť **dnes** ústavy a fakulty z týchto skupín podľa výsledkov z databázy WoK nie je dostatočné. Z týchto dôvodov v roku 2006 ARRA vynechala takto zamerané ústavy SAV z hodnotenia vedeckých výstupov založených na databáze WoK³.

Druhá stránka tejto problematiky je medzinárodný kontext. Aj keď, ako uvádzame nižšie, aj v zahraničí sa akceptuje, že humanitné vedy a umenie (arts and humanities) podľa WoK hodnotiť je nedostatočné, pre spoločenské vedy (napríklad ekonómiu, sociológiu a pod.) to takto jednoznačne povedať nemožno. Nebolo by žiaduce, aby ARRA rezignovala na medzinárodné skúsenosti, alebo sa kvôli slovenským špecifikám vzdávala aj v zahraničí osvedčenej metodiky.

Cieľom tohto článku je zamyslieť sa nad takými návrhmi hodnotenia, ktoré:

- umožnia zahrnúť aj práce neregistrované v databázach WoK,
- umožnia diferencovane hodnotiť vedeckú produkciu fakúlt a ústavov SAV, ktoré majú v databáze WoK nulové alebo nule blízke hodnoty,

- bude však aj naďalej najvyšší dôraz klásť na vedecké výsledky významné v medzinárodnom kontexte (teda tie, ktoré registruje WoK).

Tento názor nie je konečný. Má slúžiť, rovnako ako ostatné články publikované v tomto čísle, ako úvod do diskusie, v rámci ktorej by sa získal obraz o tom, aké rôzne pohľady môžu existovať na kritériá hodnotenia predovšetkým humanitne zameraných odborov.

¹ Správa „Hodnotenie verejných vysokých škôl a ich fakúlt 2005“, ARRA 2005, www.arra.sk

² <http://www.thomson.com/scientific/scientific.jsp>; vďaka MŠ SR majú k tejto databáze prístup všetky vysoké školy na Slovensku a všetci ich učitelia a výskumní a umeleckí pracovníci, akreditačná komisia, MŠ SR a SAV.

³ Z hodnotenia vysokých škôl ARRA takto zamerané fakulty nevynechala, keďže k diskutabilnému hodnoteniu mohlo dôjsť iba pri kritériách zameraných na publikácie a citácie, teda pri malej časti kritérií používaných na hodnotenie. Navyše, viaceré fakulty majú publikačnú aktivitu aj v týchto databázach, a zámerom ARRA bolo oceniť túto, na Slovensku v týchto oblastiach zatiaľ nie celkom samozrejmu, skutočnosť.

Európsky pohľad

„The League of European Research Universities“ (LERU) združuje na základe pozvania tie univerzity, ktoré majú vysoký štandard výskumu a vzdelávania⁴. LERU najprv uskutočňuje kvantitatívnu analýzu určitej univerzity, a potom aj kvalitatívnu analýzu.

V rámci kvantitatívnej analýzy sa hodnotia vedecké publikácie a citácie vo verejne dostupných medzinárodných databázach. Podrobnejšie sa o tomto procese píše v materiáli „Membership criteria for LERU“⁵ :

„Publications within the natural sciences, engineering and life sciences are systematically identified in various databases and their quality and impact quantified in various ways. This is also the case in social sciences but to a much less complete degree ... Bibliometric analysis of social sciences is limited and clearly not as encompassing as the potential analysis of natural sciences etc. Bibliometric analysis of humanities is virtually impossible as there is a completely different tradition for publication in these areas. [...]“⁶

Ďalšie zaujímavé myšlienky možno nájsť v citovanom materiáli.

Hodnotenie výsledkov vedy a výskumu v Českej republike

V Českej republike existuje Rada pre výskum a vývoj (RVV), ktorá na základe uznesenia vlády hodnotí v spolupráci s Ministerstvom školstva, mládeže a telovýchovy výsledky výskumu a vývoja v ČR a odporúča zvýšenie alebo zníženie prostriedkov pre inštitúcie, ktoré sa na ňom podieľajú. V rámci Radou používanej metodiky⁷, ktorá sa

postupne vyvíja a upravuje, sú do hodnotenia publikačnej činnosti zahrnuté aj publikácie mimo databázy WoK. Poučný je pohľad na tabuľku, z ktorej vidno, že 60 % všetkých bodov, ktoré získali všetky pracoviská v Českej republike spolu, je založených na výsledkoch z databázy WoK. Problém je ale v tom, a to je centrálna otázka, koľko percent získali za publikácie databázy WoK ústavy rôznych zameraní, napríklad humanitné.

Druh výsledku	Váha
Článok v impaktovaných časopisoch svetovej databázy ISI (Jimp)	10 x (IF/medián IF odboru)
Článok v recenzovaných neimpaktovaných časopisoch (Jrec)	1 (po česky a slovensky) 2 (iný jazyk)
Odborná kniha recenzovaná (B)	5 (po česky a slovensky) 10 (iný jazyk)
Kapitola v odbornej knihe recenzovanej (C)	2 (po česky a slovensky) 4 (iný jazyk)
Článok v zborníku (D)	1 (po česky a slovensky) 2 (iný jazyk)
Patenty a ďalšie výsledky chránené podľa zvláštnych právnych predpisov (P)	25
Prototyp, poloprevádzka, overená technológia a funkčná vzorka (T)	25

⁴ Podrobnosti o tejto inštitúcii možno nájsť na stránke www.leru.org.

⁵ Úplné znenie kritérií možno nájsť na www.leru.org v sekcii „Members“.

⁶ Samozrejme, dajú sa nájsť aj odlišné stanoviská podobne renomovaných inštitúcií.

⁷ Podrobnejšie informácie sa dajú nájsť na stránke www.vyzkum.cz.

Východiskové dáta

Ministerstvo školstva SR vydalo v roku 2005 **Smernicu č. 13/2005-R o bibliografickej registrácii a kategorizácii publikačnej činnosti a ohlasov**. V smernici sa konštatuje, že akademické knižnice na vysokých školách majú zákonnú⁸ povinnosť bibliografickej registrácie publikačnej činnosti vysokoškolských učiteľov, výskumných pracovníkov a doktorandov vysokej školy.

Smernica zabezpečuje jednotný postup pri registrovaní a vykazovaní publikačnej činnosti, vymedzuje predmet bibliografickej registrácie, definuje základné pravidlá a kategórie publikácií a ohlasov. Kategorizácia publikácií je prílohou k smernici. Publikačné výstupy sú zaradené do vyše 60 rôznych kategórií a posledná z kategórií (označená ako GII) zahŕňa „Rôzne publikácie a dokumenty, ktoré nemožno zaradiť do žiadnej z predchádzajúcich kategórií“. Takéto vykazovanie teda zahŕňa celú publikačnú činnosť inštitúcie.

Možnosti na úpravu súčasnej metodiky

V súčasnej metodike používa ARRA na hodnotenie vedy tri skupiny indikátorov. Publikačnej činnosti sa týka prvá skupina, do ktorej patrí päť indikátorov VV1, VV2, VV2a, VV3 a VV3a (podrobnejšie v správe ARRA z roku 2006). Tie obsahujú iba publikácie a citácie z databázy WoK, ako aj priemerný počet citácií na jednu publikáciu a práce citované viac než 5-, resp. 25-krát. Navrhujeme ďalej využívať kritériá VV1, VV2 a VV2a, a kritériá VV3 a VV3a nahradiť novými, pretože v týchto kritériách

sa pre spoločenskovedne a humanitne zamerané fakulty vyskytujú už takmer výlučne iba nuly⁹. Súbor kritérií hodnotiacich vedu by potom mohol vyzerať napríklad takto:

- VV1 – Publikácie na tvorivého pracovníka vo WOK (ako doteraz),
- VV2 – Citácie na tvorivého pracovníka vo WOK (ako doteraz),
- VV2a – Citácie na jednu publikáciu vo WoK (ako doteraz),
- VV3 – Knižné publikácie mimo WOK na tvorivého pracovníka (podrobnejšie tab. 1 nižšie),

- VV3a – Recenzované časopisecké publikácie mimo WoK na tvorivého pracovníka (podrobnejšie tab. 2) nižšie. Nerecenzované publikácie odporúčame nebrať do úvahy. Pri celkovom hodnotení by VV1

– VV3a boli spojené do skupiny publikácie a citácie, ďalšie dve skupiny indikátorov – doktorandské štúdium a grantová úspešnosť – by zostali nezmenené. Dáta pre kritériá VV3 a VV3a sa budú získavať z akademických knižníc univerzít a výročných správ fakúlt.

Ďalšou možnosťou je, že časť bodov v kritériu VV1 bude pridelená aj za publikácie, ktoré nie sú zahrnuté v databáze WoK. Z celkového počtu 100 bodov za publikácie by potom spoločenskovedne zamerané fakulty mohli získať napr. 15 bodov za knižné a 10 za časopisecké publikácie (definované nižšie) mimo databázy WoK. Humanitne zamerané fakulty by mohli takto získať 30, resp. 20 bodov. V súlade s princípmi hodnotenia stanovenými na začiatku by však aj naďalej zostal maximálny počet bodov 100 a fakulta s najvyšším počtom publikácií vo WoK by naďalej získala plný počet – teda 100 bodov. Fakulta s nižším počtom WoK publikácií by časť z nich

mohla nahradiť inými publikáciami.

Nesúhlasíme s tézou, že vedeckú publikáciu v renomovanom, recenzovanom, medzinárodne uznávanom časopise je možné plne nahradiť iným výstupom. Prinajmenej preto nie, že aj keď odborná úroveň takýchto časopisov môže byť nerovnaká, rozdielnosť iných publikačných výstupov je rádovo väčšia. Jednoducho monografia vydaná veľkým svetovým vydavateľstvom (napr. Springer, Oxford University Press a pod.) vo svetovom jazyku sa nedá porovnať s monografiou vydanou autorom vo vlastnom náklade v malom vydavateľstve v Českej republike, aj keď obe sú vedené v kategórii „Vedecké a umelecké monografie v zahraničných vydavateľstvách“. Navrhovaný prístup zachováva princíp, že výstupy v databáze WoK sú hodnotené najvyššie, a ak má fakulta najvyššie hodnoty v týchto kategóriách, nemôže ju predbehnúť – ani rovnaké hodnotenie získať – fakulta, ktorá má vyššie hodnoty v iných publikačných aktivitách.¹⁰

Analýza publikačnej činnosti mimo databázy WoK

Knižné publikácie obsahujú mnoho rôznych položiek a majú rozličnú významnosť. Je preto potrebné prideliť im váhu. Návrh váh je vskutku iba vkladom do diskusie.

⁸ Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

⁹ Treba zdôrazniť, že táto situácia, najmä v niektorých spoločenských vedách, nie je vo svete obvyklá. Napríklad ekonomické vedy v celkom blízkom zahraničí (ČR, Rakúsko) vykazujú štandardné svetové parametre, preto za normálnych okolností by žiadne ďalšie dáta ako tie, ktoré obsahuje WoK, neboli na ich hodnotenie potrebné. Žiaľ, aj v tejto oblasti je to na Slovensku inak.

¹⁰ Tento spôsob hodnotenia podrobnejšie rozoberieme na diskusiách k hodnoteniu humanitne a spoločenskovedne zameranej vedeckej produkcie, ktoré bude ARRA organizovať.

Tab. 1: Knižné publikácie pre jednotlivé fakulty a navrhnuté váhy

Výstup	Váha
Ved. a umel. monografie v zahr. vydavateľstvách	20
Ved. a umel. monografie v dom. vydavateľstvách	10
Odb. knižn. publ. v zahr. vydavateľstvách	8
Odb. knižn. publ. v dom. vydavateľstvách	4
Kapitoly vo ved. a umel. monogr. v zahr. vydavateľstvách	8
Kapitoly vo ved. a umel. monogr. v dom. vydavateľstvách	4
Kapitoly v odb. publ. v zahr. vydavateľstvách	4
Kapitoly v odb. publ. v dom. vydavateľstvách	2
Vysokoškol. učebnice v zahr. vydavateľstvách	16
Vysokoškol. učebnice v dom. vydavateľstvách	8
Kapitoly vo vysokoškol. učebniciach v zahr. vyd.	8
Kapitoly vo vysokoškol. učebniciach v dom. vyd.	4
Učebné texty (skriptá - prednášky, cvičenia)	4
Kapitoly v učebných textoch	6
Stredoškolské učebnice	7
Iné	

Tab. 2: Práce v recenzovaných vedeckých a odborných časopisoch a v zborníkoch z konferencií

Výstup	Váha
Vedecké zahraničné časopisy	8
Vedecké domáce časopisy	4
Zahrančné odborné časopisy	6
Domáce odborné časopisy	3
Vedecké práce v medzinár. zborníkoch z konferencií	4
Vedecké práce v domácich zborníkoch z konferencií	2
Vyžiadané prednášky v zahraničí	8
Vyžiadané prednášky doma	4

Podobne ako v predchádzajúcom prípade aj tu sú váhy na diskusiu. Niektoré z fakúlt, napríklad právnické a ekonomické, môžu mať časť výstupov v oblasti expertíz, zmlúv a pod.

Touto otázkou sa navrhovaná úprava metodiky nezaobera, ale ARRA sa môže k nej vrátiť v budúcnosti.

Problém hodnotenia výstupov umelecky zameraných fakúlt

Na základe grantu od PSS, a. s., ARRA hodnotila výsledky činnosti stavebných fakúlt v SR a Fakulty architektúry STU v Bratislave. Fakulta architektúry v súlade so svojím zameraním hodnotí svoju činnosť aj podľa nasledujúcich výstupov.

Je to prirodzené, pretože Fakulta architektúry STU je aj umelecky zameraná.

Pri ďalších umelecky zameraných fakultách bude situácia podobná, každá fakulta má typy výstupov, ktoré vysoko hodnotí. Porovnávanie výstupov rôznych fakúlt nie je triviálnym problémom.¹¹

Výstup	Váha
Umelecké zahraničné časopisy	
Umelecké domáce časopisy	
Umelecké práce v medzinárodných zborníkoch a katalógoch	
Umelecké práce v domácich zborníkoch a katalógoch	
Umelecké a architektonické štúdie a projekty publik. v zahr.	
Umelecké a architektonické štúdie a projekty publik. doma	
Ocenené umelecké a architektonické súťaže v zahraničí	
Ocenené umelecké a architektonické súťaže doma, celoštátne	
Ocenené umelecké a architektonické súťaže doma, regionálne	
Výstavy, zavedenie diela do národných zbierok v zahraničí	
Výstavy, zavedenie diela do národných zbierok, doma, celoštátne	
Výstavy, zavedenie diela do národných zbierok, doma, regionálne	
Vyžiadané prednášky v zahraničí	
Vyžiadané prednášky doma	

V tabuľke zatiaľ nie sú navrhnuté váhy, tie by mali vyplývať z diskusie. Uvedená tabuľka umeleckých výstupov je len ilustratívna, pre každú školu môže byť iná podľa toho, na akú umeleckú činnosť sa daná fakulta zameriava.

Záver

Predkladáme dve možnosti, ako hodnotiť publikačné výkony spoločenských a humanitných odborov. ARRA privíta ohlas najmä z dotknutých vysokých škôl, od vedcov, odborníkov z oblasti spoločenských a humanitných vied.

¹¹ Tejto otázke sa podrobnejšie venujú ďalšie články v tomto čísle.

Opätovné objavovanie kolesa

Martin Kanovský

sociálny antropológ

Fakulta sociálnych a ekonomických vied

Univerzita Komenského v Bratislave

V tomto článku sa pokúsím prezentovať a zdôvodniť svoje názory na hodnotenie kvality vysokoškolských pracovísk z oblasti sociálnych a humanitných vied. Žiaľ, kvalifikovaná diskusia na túto tému u nás ani len nezačala, čo je veľká škoda, pretože to vedie k prezentácii insitných názorov, kritérií a stanovísk, ktoré nevedú k tomu, čo by malo byť hlavným cieľom hodnotenia kvality – teda v primeranej miere objektívne ohodnotenie kvality, slúžiace na jednej strane ako indikátor súčasného stavu a na strane druhej ako pomôcka pre budúce zvyšovanie kvality. Nebudem však v tomto príspevku ponúkať iba názory: chcel by som ich podložiť dôvodmi a argumentmi, ktoré budú spočívať najmä a predovšetkým v porovnaní so štandardnými a rešpektovanými evaluačnými metódami, využívanými v zahraničí. Nevidím nijaký dôvod na to, aby sme tu na Slovensku opätovne objavovali koleso a pokúšali sa rozvíjať a implementovať neštandardné systémy, ktoré nemajú nijaký náprotivok a zdôvodnenie v porovnaní so zahraničnými metodológiami.

Veľa sa toho u nás popísalo o „špecifikách“ sociálnych a humanitných vied vzhľadom na metodiku hodnotenia kvality. K tomu by som chcel poznamenať iba tri veci: (1) humanitné a sociálne vedy skutočne sú špecifické, rovnako ako sú špecifické všetky ostatné vedecké oblasti; (2) nemyslím si, že táto ich špecifickosť musí alebo by mala viesť k vytváraniu špecifických a úplne osobitných kritérií hodnote-

nia ich kvality na vysokoškolských pracoviskách, ale (3) všeobecná metodika hodnotenia kvality musí byť vypracovaná natolko precízne, aby možnosť zohľadniť tieto špecifiká v nej bola implicitne zakomponovaná. Z toho vyplýva jeden dôležitý záver: každá metodika hodnotenia kvality vysokoškolského vzdelávania a výuky, ktorá na základe svojich všeobecných kritérií nedokáže zohľadniť a posúdiť aj sociálne a humanitné vedy, je inherentne a fatálne chybná a je to rozhodujúci argument na to, aby sa na jej výsledky jednoducho nebral ohľad.

Vo svete existujú v podstate iba dva hlavné metodické spôsoby hodnotenia kvality vysokoškolských pracovísk: buď (1) „peer assessment/evaluation“, keď dáta, zozbierané podľa presných a vopred zadaných kritérií, posudzujú (zväčša medzinárodné) panely príslušných odborníkov, opäť podľa presne zadaných a vopred známych kritérií, alebo (2) „rankings“ alebo zoradenie pracovísk podľa malého súboru čisto kvantitatívnych dát. Príkladom prvého postupu sú napríklad v USA hodnotenie kvality PhD. štúdia vládny National Research Council (<http://www7.nationalacademies.org/resdoc/index.html>), alebo vo Veľkej Británii Research Assessment Exercise (RAE; <http://www.rae.ac.uk>), prípadne, ak nemáme hovoriť iba o výskume a programoch PhD., ale aj o pracoviskách s prevahou bakalárskych programov, hodnotenie časopisu US News and World Report ([\[lege/rankings/rankindex_brief.php\]\(http://www.usnews.com/usnews/edu/college/rankings/rankindex_brief.php\)\). Príkladom z druhej skupiny môže byť rebríček svetových univerzít zo Šanghajskej univerzity \(<http://ed.sjtu.edu.cn/ranking2006.htm>\), či svetový rebríček pracovísk politických vied \(<http://www.politicalstudies.org/pdf/psr/hix.pdf>\), alebo u nás hodnotenie ARRA \(\[http://www.arra.sk/oldweb/ARRA-Sprava_o_VS-2006.pdf\]\(http://www.arra.sk/oldweb/ARRA-Sprava_o_VS-2006.pdf\)\).](http://www.usnews.com/usnews/edu/col-</p></div><div data-bbox=)

Obe metódy majú svoje výhody a nevýhody. Pokiaľ ide o výhody „peer evaluations“, spočívajú najmä v ich veľmi širokej akceptácii, mimoriadne precíznom vyhodnocovaní a prepracovanom systéme transparentných kritérií tak pri zbere údajov, ako aj pri hodnotení. Najmä v prípade amerického NRC či britského RAE ide určite o celosvetovo rešpektované systémy. Ich nevýhodou je do určitej miery vyššia forma subjektivity a mimoriadna finančná a časová náročnosť: konajú sa v najlepšom prípade raz za 5 rokov a vyžadujú si angažovanie a koordinovanie veľkého počtu odborníkov. Výhodou čisto kvantitatívnych „rankings“ je časová a finančná nenáročnosť zberu a vyhodnotenia údajov (je pomerne jednoduché zistiť počet a univerzitnú príslušnosť nositeľov Nobelových cien – šanghajskej systém – alebo počet článkov v databáze Web of Science) a vyššia miera formálnej objektivity, ale rozhodujúcou nevýhodou je takmer neprekonateľná metodická obtiažnosť určenia relevantných kvantitatívnych kritérií a z toho vyplývajúca veľmi nízka miera všeobecného uznania.

Chcel by som na tomto mieste upozorniť na niektoré možné nedorozumenia. (1) „Peer evaluations“ vychádzajú z korpusov presne definovaných kvantitatívnych a dostupných údajov, a nie sú vonkoncom založené na akejsi subjektívnej ľubovôli posudzovateľov – teda rozdiel medzi prvou a druhou skupinou nie je rozdielom medzi „subjektivitou“ a „objektivitou“, alebo medzi „kvalitatívnym“ a „kvantitatívnym“ hodnotením. (2) Aj v prvej metodike je výsledkom „ranking“, teda rebríček kvantifikovaných stupňov a presných

číselných údajov. Rozdiel spočíva skôr v tom, že „peer assessments“ sa snažia kvantifikovať mnohonásobne viac dát a všeobecná metodika je oveľa väčšmi prispôsobená špecifikám jednotlivých disciplín. Nižšie uvediem príklady, prečo je to veľmi dôležité. (3) Čisto kvantitatívne rebríčky, ak majú mať aspoň minimálnu mieru validity, voľky-nevoľky začleňujú do svojich metodík výnimky: napríklad, ak v Šanghajskom rankingu svetových univerzít má 20 % celkovej váhy kritérium „články publikované v časopisoch Nature a Science“, je tam zavedená výnimka pre inštitúcie ako napríklad London School of Economics, u ktorých sa toto kritérium mechanicky relokuje do ostatných kritérií, čiže sa naň neprihliada. Iným príkladom je horeuvedené hodnotenie pracovísk politických vied podľa publikovania v časopisoch, v ktorom autor musel urobiť s databázou SSCI (Social Sciences Citation Index) niekoľko dobre zdôvodnených operácií vyradovania časopisov vyskytujúcich sa v SSCI a zaradovania nevyskytujúcich sa, po ktorých z pôvodne 143 časopisov zostalo 63, a z týchto 63 časopisov 9 pôvodne vôbec nefiguruje v databáze SSCI. Takisto obrovské diskrepancie v hodnotení ARRA (sociálne/humanitné vedy, veľký počet doktorandov na pracoviskách s nulovým výskumom a nulovou publikačnou aktivitou a mnoho ďalších) svedčia o tom, že tieto metodiky jednoducho nemajú šancu na všeobecnejšie uznanie.

S čisto kvantitatívnymi kritériami je totiž obťaž, že bez interpre-

tatívneho posúdenia je ich evaluačná hodnota blízka nule. Vezmime si iba publikácie. Ak berieme do úvahy iba databázu Web of Knowledge bez zohľadnenia „impact“ faktora (teda miery citovanosti), rovnako hodnotíme štúdiu zo slovenského časopisu FILOZOFIA s minimálnym impaktom i štúdiu z časopisu MIND s gigantickým impaktom. Isteže, dá sa namietať, že toto kritérium sa objaví pri kvantifikácii citácií samotných – táto korelácia, hoci vysoko pravdepodobná, však závisí od príliš mnohých faktorov: napríklad od „módnosti“ témy. Bolo by zaujímavé pozorovať, čo by sa napríklad stalo, keby sa publikácie hoci aj slovenských prírodných vied prepočítali podľa impakt faktora. Ďalej, v databázach WoK nie sú zohľadnené knižné publikácie, ktoré sú pre mnohé oblasti sociálnych a humanitných vied podstatné a kľúčové – žiaľ, nejestvuje celosvetová databáza vedeckých kníh alebo prestížnych vydavateľstiev, z ktorej by sa dalo priamo čerpať. Potom sa ešte vyskytujú prípady, ktoré si vyžadujú mimoriadnu vedeckú erudíciu a fundovanosť a výnimočný časový rozsah, ale sú neviditeľné pre databázu WoK: ak napríklad klasický filológ s enormnou námahou pripraví kritické vydanie antického písomného prameňa v originálnom jazyku spolu s prekladom a kritickým komentárom, jeho úsilie môže stačiť na jeho veľmi vysoké zaradenie v príslušnom paneli RAE, ale pre databázu WoK je neviditeľné.

Bolo by možné veľmi dlho uvádzať príklady a argumentovať, na čo som

kedykoľvek pripravený. Je však najvyšší čas prejsť k pozitívnym návrhom: môžu dobre zdôvodnenou mienkou je, že Slovensko má obrovskú výhodu vo svojej relatívnej vedeckej málopočetnosti, takže napriek nadmerne vysokému absolútnemu počtu univerzít a komicko-absurdne vysokému počtu študijných programov by nebolo nad sily jednej inštitúcie vypracovať metodiku „peer evaluation“, ktorá by sa dokonca na rozdiel od USA či Veľkej Británie dala aktualizovať na ročnej báze, pretože kvantita dát by tvorila marginálny zlomok v porovnaní s USA či Veľkou Britániou. Pozitívny návrh: dôkladne preštudovať napríklad britský systém RAE či americký NRC s ich kritériami a dotazníkmi, adaptovať, doplniť či skresáť ich po kvalifikovanej debате na naše slovenské pomery a uskutočniť naozaj všeobecne akceptovanú evaluáciu. Nevolám po mechanickom prevzatí: ale čo je dobré a osvedčené pre Veľkú Britániu a USA, musí sa dať po úpravách uplatniť aj pre Slovensko. Vráťane špecifik sociálnych a humanitných vied. Zatiaľ nič také nemáme a je pre mňa skutočným prekvapením, prečo sa toľko racionálnych ľudí pri debате o hodnotení kvality zaoberá činnosťami a výsledkami, ktoré sú ekvivalentné opätovnému objavovaniu kola. A to ešte aj takého, ktoré sa nekrúti.

Hodnotenie spoločenskovednej a humanitne zameranej publikačnej činnosti

Áno? Nie? Ak áno - ako? Ak nie - prečo?

Mária Kusá

Ústav svetovej literatúry SAV

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

HODNOTENIE SPOLOČENSKOVEDNEJ A HUMANITNE ZAMERANEJ PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI A JEHO ŠPECIFIKA SA STÁVAJÚ PREDMETOM KOMPETENTNÝCH DISKUSIÍ O CHARAKTERE ZMIENENEJ ŠPECIFIKY, ALE PREDOVŠETKÝM O SPÔSOBOCH JEJ PREMIETNUTIA DO OBJEKTIVIZUJÚCEHO PRÍSUTPU K TOMUTO HODNOTENIU.

Istý čas od vzniku ARRA som bola v jej odborovej rade jediným predstaviteľom/zástupcom, a teda aj „zastupiteľom“ spoločenskovedných a humanitných pracovísk VŠ či SAV. V ostatnom čase sa situácia v tomto zmysle výraznejšie zmenila pozitívnym smerom a moje časté repliky, pripomienky týkajúce sa práve špecifiky hodnotenia spoločenskovednej a humanitne zameranej publikačnej činnosti – aj po prvej skúsenosti ARRA s hodnotením ústavov SAV – sa dostali do širšieho kontextu záujmu o vyriešenie tohto problému.

Naštartovanie procesu akceptácie špecifikovaného hodnotenia

Za najvýznamnejší krok v takto naštartovanom procese – a to nielen z hľadiska ARRA – považujem pochopenie potreby rozdielnosti hodnotenia spoločenskovednej a humanitne zameranej publikačnej činnosti. Podobnou cestou sa totiž pri vypracúvaní akreditačných dotazníkov vybrala tohto roku aj Akreditačná komisia SAV, keď jej tri súčasť – akreditačné komisie 1., 2., a 3. oddelenia – vytvorili v zásade jednotný dotazník o pracovisku, modifikovaný v jednotlivých oddeleniach nielen váhovaním a špecifikáciou jednotlivých kritérií,

ale aj konkretizáciou hodnotenia v oblasti publikačných aktivít. **Pokrokom je práve zreteľné akceptovanie špecifik humanitných a spoločenskovedných odborov a zároveň – v prípade ARRA i AK SAV – zohľadnenie odlišných tradícií zverejňovania výsledkov bádania než v prírodných či technických vedách.** Teda odpoveď na polaritne postavenú otázku znie určite: „Áno, hodnotiť.“ Celkom zreteľne sa však ukázalo aj to, že toto hodnotenie musí byť iné – teda zásadná odpoveď na otázku „Ak áno, ako?“ znie: „Inak!“

Ako precizovať „inakosť“ hodnotenia?

Ešte v roku 2006 v tejto súvislosti a so snahou skvalitniť a zobjektívniť kritériá hodnotenia vedeckej a umeleckej produkcie i publikačných výstupov z tejto činnosti ARRA požiadala zainteresovaných dekanov, respektíve predstaviteľov dotknutých humanitne a spoločenskovedne orientovaných fakúlt a vysokých škôl, aby v odboroch, v ktorých pracovníci danej fakulty vedecky pôsobia, vytypovali tri periodiká, ktoré považujú za významné a ktoré nie sú zahrnuté medzi časopismi evidovanými vo WoK; zároveň mali uviesť aj verejný zdroj,

z ktorého je možné čerpať údaje o publikáciách pracovníkov fakulty/VŠ v týchto periodikách. Návrh vytypovať v každom takomto odbore, v ktorom vedecky pôsobia pracovníci jednotlivých fakúlt/VŠ, tri významné periodiká nezahrnuté medzi časopismi, ktoré eviduje WoK, sa však nestretol s jednoznačne pozitívnym prijatím ako riešenie danej problematiky z viacerých dôvodov.

Vytypovanie niekoľkých časopisov neobsiahnutých v databáze WoK za každý odbor totiž nijako nezmenšuje obavu zo subjektívnosti, ktorá môže súvisieť napríklad s pragmatickými záujmami vyplývajúcimi z publikačnej praxe toho-ktorého pracoviska. Navrhovaný postup navyše v podstate nereflektoval tematickú variabilitu výskumu v jednotlivých odboroch. Dekan FiF UK doc. A. Eliáš v odpovedi na túto žiadosť reagoval dvoma príkladmi, ktoré by som v ďalších úvahách chcela použiť ako ilustráciu. Prvým špecifickým príkladom môže byť napr. psychológia, ktorá sa (aj, ale nielen) výskumne delí na všeobecnú a experimentálnu, klinickú, edukačnú, poradenskú, sociálnu či pracovnú psychológiu, pričom každá z týchto disciplín by dokázala definovať tri „svoje“ najvýznamnejšie periodiká. Alebo za najrelevantnejšie treba pokladať tie, ktoré majú „všeobecnejší“ charakter? Druhým príkladom môže byť filológia, ktorá sa z hľadiska výskumných oblastí prirodzene člení na jazykovedu, literárnu vedu, didaktiku a metodiku výučby daného jazyka, ale aj na translátologický výskum viažuci sa na problémy prekladu a tlmočenia „z a do“ daného jazyka. Samozrejme, v európskom i svetovom kultúrnom priestore existujú aj vedné oblasti zovšeobecňujúcejšieho charakteru – všeobecná jazykoveda, komparatívna literárna veda, teória translátológie a pod. Čomu by ste potom dali prednosť?

K problému preferencie konkrétnych národných alebo medzinárodných publikácií

Ďalšou otvorenou otázkou, ktorá sa vyjavuje aj v súvislosti so zmieňovanými vednými disciplínami, je potom **nastolenie problému preferencie konkrétnych národných alebo medzinárodných publikácií.** A tu sa celkom jasne odhaľuje vnútorná nekonzistencia zlučovania a komparatívneho hodnotenia fakticky

neporovnateľného: oblasť humanitných (Arts and Humanities – teda napríklad spomínané filológie) vied vykazuje celkom iné slovenské konvencie publikovania svojich výsledkov ako oblasť niektorých, ba dalo by sa povedať väčšiny spoločenských vied (napríklad už zmieňovaná psychológia, sociológia, ekonómia a p.). Rozličnosť týchto konvencií spočíva totiž priamo v charaktere jednotlivých vied, a ak sa skutočne chceme približovať k objektívnejším výsledkom, musíme túto rozličnosť brať do úvahy.

Spomínaná rozličnosť tak prináša nielen rozdielnosť v preferencii domáceho či zahraničného prostredia na publikovanie: len ťažko si predstaviť dominantne zahraničné publikácie pri tých humanitných vedách, ktoré majú – zjednodušene povedané – „vlastivedný“ charakter, alebo, povedané vznešene, sú neoddeliteľnou súčasťou nepretržitého konštituovania národnej kultúry a pamäte; naopak, mnohé zistenia spoločenských vied nadobúdajú zmysel až po ich zahraničnej publikácii, ktorá umožňuje ich docenenie až v konfrontácii s inonárodným kultúrnym a vedeckým priestorom... Situácia na Slovensku sa však okrem týchto faktorov komplikuje aj ďalšou „tradíciou“ – totiž faktom, že najmä služobne staršie filozofické a čiastočne aj pedagogické fakulty na Slovensku sú práve kombináciou vo vyššieuvedenom zmysle rôznorodých vedných disciplín/študijných odborov a nie sú svojím zložením identické. Nuž, a ešte ďalší problém porovnávacieho hodnotenia sa otvára v neporovnateľnosti takto širokospektrálnych fakúlt, a predsa len vo väčšine prípadov „mono“orientovaných ústavov SAV. Aj v tomto ohľade teda jednoznačnú odpoveď „áno“ v zmysle hodnotového preferovania zahraničných výstupov, resp. výstupov evidovaných vo WoK nemožno dať.

Verejná dostupnosť potrebných údajov

Myslím si však, že určite jednoznačne možno konštatovať existenciu verejne prístupnej databázy, a teda možnosti získavania údajov. Minister školstva vydal dňa 31. 8.

2005 Smernicu č. 13/2005-R o bibliografickej registrácii a kategorizácii publikačnej činnosti a ohlasov, ktorá nadobudla platnosť a účinnosť dňom 1. 9. 2005. V nej sú presne definované a klasifikované všetky druhy a formy publikačných výstupov a ohlasov tak v členení na medzinárodné a domáce, karentované a nekarentované, ako aj v rozvrstvení podľa druhu dokumentu. Vysoké školy a ich fakulty sú podľa tejto smernice povinné viesť bibliografické databázy publikácií svojich pracovníkov v podobe predpísanej týmto dokumentom, a zároveň sú povinné – ak sa chcú uchádzať o príslušnú časť štátnej dotácie – zverejniť tieto databázy na svojich webových stránkach. Analogické požiadavky boli vznesené zo strany AK SAV aj na ústavy SAV vo vzťahu k výročným správam a akreditačnému dotazníku. Niet preto dôvodu z aspektu verejnej dostupnosti a relevance tieto zdroje spochybňovať.

Naďalej teda otázkou ostáva spôsob uplatnenia týchto špecifik pri konkrétnom hodnotení jednotlivých publikačných výsledkov. Ak sa zhodneme na tom, že odpoveď „nie – nehodnotiť spoločenskovednú a humanitne zameranú publikačnú činnosť, lebo sa to nedá celkom objektívne...“ nás neuspokojí; potreba porovnávať výsledky nie je predsa len otázkou východiska pre pridelovanie finančných prostriedkov, ale mala by byť aj prirodzenou potrebou poznať svoju vlastnú úroveň; otvorenou zostáva naďalej diskusia o celkom jednoznačnom bodovom uprednostňovaní WoK, resp. zahraničnej publikácie vo všetkých sférach humanitných a spoločenských vied. Ako som sa snažila ukázať, súvisí to totiž naozaj s mnohými objektívnymi faktormi, ktoré nemožno nebrať do úvahy. Navyše, skúsenosti časti európskych krajín i „porovnateľnej“ Českej republiky ukazujú, že táto špecifika je pri analogických hodnoteniach rozlične, ale temer vždy akceptovaná a projektovaná do ich konkretizácie.

Záverom

Vo fáze dovŕšovania mojich úvah o pertraktovanej problematike som sa zoznámila s materiálom **Návrh**

na hodnotenie spoločenskovedne a humanitne zameranej publikačnej činnosti, ktorý sa usiluje zovšeobecniť nielen skúsenosti ARRA posledných rokov, ale aj reflektovať ďalšie medzinárodné i domáce súvislosti. Tento návrh prezentuje jednak možnosti na úpravu súčasnej metodiky, jednak návrhy váhovania/bodových konkretizácií publikačnej činnosti mimo databázy WoK. V zmysle doterajších konštatovaní, ale zároveň aj uvedomovania si významu faktoru porovnateľnosti, v prípade úpravy súčasnej metodiky sa prikláňam k riešeniu, ktoré by znamenalo pridelovanie časti bodov v kritériu VV1 – Publikácie na tvorivého pracovníka vo WoK „aj za publikácie, ktoré nie sú zahrnuté v databáze WoK“, pričom by „fakulta s nižším počtom WoK publikácií časť z nich mohla nahradiť inými publikáciami“. Otázky váhovania jednotlivých publikačných či v ďalšom umeleckých výstupov sú vždy predmetom sporov, rozličné, často protikladné názory sú naozaj často motivované práve neschopnosťou „vidieť celé“. Navrhované riešenie, v ktorom sa adekvátne reflektuje princíp medzinárodných/domácich podujatí, ako aj vedeckého/odborného významu jednotlivých kategórií by som označila za koncepčné, premyslené a proporčné. K možnostiam kategorizácie umeleckých výstupov by sa mali vyjadriť predovšetkým tí, ktorých sa to bezprostredne týka, pričom ani oni by nemali strácať to, čo by som pracovne nazvala „celkovou porovnateľnosťou“ a význam čoho, verím, vyplynul čiastočne i z mojich predchádzajúcich poznámok.

Považujem za dôležité ešte raz podčiarknuť význam (s istým nasadením – temer celospoločenskej) diskusie, ktorej dôkazom by mali byť aj články publikované v tomto čísle, ako znaku meniaceho sa vnímania hodnotenia spoločenskovednej a humanitne zameranej publikačnej činnosti v kontexte hodnotenia vedeckých a publikačných aktivít vôbec.*

* Miera esejistickosti, uplatnená v tomto texte, mi jednoducho vyplynula z formulovania jednotlivých otázok, nazdávam sa však, že nepredstavuje prekážku recipovania tohto textu a trochu dokumentuje jeho základný pátos.

Hodnotenie umeleckej činnosti na VŠMU, VŠVU a AUBB

Vladimír Bokes

Katedra skladby a dirigovania,
Hudobná a tanečná fakulta VŠMU v Bratislave

HODNOTENIE ÚROVNE VYSOKÝCH ŠKÔL, SPOJENÉ S PRAVIDELNOU EVALUÁCIOU A AKREDITÁCIOU, SA ZAMERIAVA NAJMÄ NA VEDECKO-VÝSKUMNÚ ČINNOSŤ PEDAGÓGOV A ŠTUDENTOV. TÁTO FORMULÁCIA VŠAK PRINIESLA V MINULÝCH ROKOCH VEĽKÉ PROBLÉMY NA SLOVENSKÝCH UMELECKÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH. TIETO ŠKOLY, ROVNAKO SA UCHÁDZAJÚCE O UNIVERZITNÝ ŠTATÚT, SÚ ZAMERANÉ NA PROFESIONÁLNU PRÍPRAVU A VZDELÁVANIE MLADÝCH UMELCOV.

Centrom aktivity pedagógov a študentov je umelecká činnosť, príprava na celoživotnú umeleckú tvorbu, prebiehajúca vo výučbe, ako aj vo výstupoch školy (koncerty, divadelné predstavenia, filmy, výstavy).

Veda je na týchto školách prítomná ako jeden zo študijných programov, v podobe katedier teórie jednotlivých druhov umenia (hudba, divadlo, film, tanec) a najmä na vedecko-výskumných pracoviskách škôl a platí pre ňu rovnaká hodnotová škála ako na vedeckú a výskumnú činnosť na ostatných vysokých školách.

Umelecká činnosť na týchto školách je teda základnou odbornou činnosťou, ktorá by mala byť porovnateľná a porovnávaná s vedecko-výskumnou aktivitou pedagógov a študentov humanitných a technických vysokých škôl. V žiadnom prípade by nemala byť zaraďovaná, tak ako to často

vidíme, k záujmovej (t. j. oddychovej, vedľajšej) umeleckej aktivite na ostatných školách.

Hodnotenie umeleckej činnosti prirodzene súvisí so štruktúrou jednotlivých druhov umenia. Tá je odlišná vo výtvarnom umení a v literatúre, kde obraz, socha či zbierka básní obvykle nevyžadujú sprostredkujúcu funkciu interpreta (alebo herca) tak, ako to je nevyhnutné v hudbe (skladateľ-dirigent-interpreti), v divadle (autor-režisér-herci), v tanci (choreograf-tanečník) či vo filme (scenárista-režisér-kameraman-herci).

Umeleckou činnosťou výtvarníka sú výtvarné diela – obrazy, sochy, fotografie, objekty, prezentované na výstavách alebo v galériách, ktoré by sa mohli porovnávať s vydaním vedeckej práce. Výstavy sú často spojené s vydaním autorskej

monografie (porovnateľné s vedeckou monografiou), ohlasom na ne sú recenzie v odbornej alebo dennej tlači (porovnateľné s citáciou).

Umelecká činnosť divadelného umelca sa prejavuje v scénickej realizácii činoherného divadla a je viac diferencovaná: iným spôsobom sa na nej podieľa autor (scenárista), scénický výtvarník, režisér a herec. Autor je zameraný na tvorbu nových diel a jeho cesta k realizácii diela býva často zložitá. Málokedy sa zameriava iba na dramatickú tvorbu, píše poviedky a romány, ktoré vo svojej prvotnej podobe sú tak ako výtvarné diela nezávislé od divadla. Vo významnej miere sa autor svojím podielom uplatňuje v spolupráci s prekladateľom pri uvedení diel svetovej drámy, čím je zainteresovaný spolu s ďalšími činohernými profesionálmi na obnovovanom uvádzaní klasického repertoáru. Pozícia scénického výtvarníka je na rozhraní umeleckých žánrov, pretože je tvorcom prostredia, v ktorom sa hra realizuje. Úloha režiséra a herca (hercov) je v tomto zmysle odlišná, hoci práve oni dávajú dielu definitívnu podobu a vlastnú interpretáciu. Významnými podujatiami sú pravidelné divadelné festivaly doma i v zahraničí. Ku špecifikám žánru patrí, že herec sa časom vydá na dráhu režiséra alebo scenáristu, dramatika či spisovateľa.

Vlastne to isté platí vo filme, kde sa už aj tak zložitá profesijná štruktúra

obohacuje o ďalšie profesie: kamera, strih, nevyhnutný dabing a výroba. Nemožno vynechať mnohotvárnú umeleckú činnosť pre rozhlas a televíziu. Aj tu hodnotenie zodpovedá tým istým zásadám, ako pri divadelnej realizácii hier. Najmä verejnoprávne médiá by mali vytvárať zodpovedajúci priestor pre dokumentáciu činoherného diania tak, ako je to bežné i v zahraničí.

Podobne treba členiť aktivity hudobných umelcov. Iné výsledky má umelecká činnosť skladateľa, iné činnosť dirigenta, operného speváka, klaviristu alebo orchestrálneho hráča. Poslucháč a záujemca o hudobné umenie sa vo filharmónii stretáva častejšie s interpretmi hudby z klasicoromantického obdobia, opera sa takmer výlučne zameriava na tzv. štandardný repertoár. Vyvrcholením každoročnej sezóny v kultúrnom centre bývajú medzinárodné festivaly ako Bratislavské hudobné slávnosti alebo u nás známa Pražská jar či Salzburger Festspiele – tieto vytvárajú každoročne čoraz väčší priestor novej hudbe. Prezentácia umenia na regionálnej úrovni je však rovnako dôležitá, a preto svoj význam majú aj lokálne festivaly usporiadané mimo kultúrnych centier, ku ktorým dnes patrí aj Bratislava.

Pre hodnotenie umeleckej činnosti je dôležitý aj údaj, v akom žánri sa interpret prejavuje. Inú mieru hodnotenia musíme uplatniť pri dirigentovi, sólistovi či komornom hráčovi, inú pri členovi orchestra alebo zboru.

Celkom odlišné prejavy má umelecká činnosť skladateľa. Vo veku, keď jeho kolegovia interpreti úspešne budujú svoju umeleckú kariéru, sa zdá byť jeho aktivita nie veľmi dôležitá. Inak je to v staršom veku, keď spevák či klavirista končí so svojimi vystúpeniami, vtedy skladateľské dielo začína prenikať do vedomia spoločnosti. Dielo vzniká v tichom prostredí pracovne. Jeho hodnotenie, podliehajúce **historickej verifikácii**, je vždy hák-

livým problémom, odzrkadľujúcim nielen dielo samotné, ale aj samotnú spoločnosť a jej kultúrnu úroveň (Kurt Blaukopf) – to platí rovnako pre všetky druhy umenia. Hodnotenie hudobného diela určite závisí od jej výrazovej a kompozičnotechnickej úrovne, od jej štýlového prínosu, ale i od zvoleného žánru a trvania. Skladba je skôr projektom pripraveným na realizáciu, môže byť predmetom záujmu hudobného vydavateľstva, a vtedy sa stáva publikáciou, na ktorú by mali platiť podobné kritériá ako na vydanú vedeckú štúdiu či monografiu.

Koncerty súčasnej hudby sú často odlišné od vyššie spomenutých, i keď je – častejšie v zahraničí – bežnou praxou spájať uvádzanie novej tvorby so štandardným repertoárom. Skladateľ sa uchádza o zaradenie svojho diela do programu špecializovaných festivalov súčasnej hudby, ktoré možno takisto rozdeliť na špičkové (u nás napr. festival Melos-Ětos, konajúci sa v Bratislave každý druhý rok, v zahraničí napr. dobre známa Varšavská jeseň, Darmstadtské dni novej hudby či Wien Modern) a regionálne.

Významnou zložkou umeleckej činnosti hudobníkov sú rozhlasové nahrávky a nahrávky na CD, pri ktorých môžeme uplatniť v zásade tie isté kritériá, ako pri koncertoch.

Aj v hudbe dochádza k tomu, že významný huslista či skladateľ po čase prevezme dirigentskú taktovku, alebo interpret si vyskúša profesiu skladateľa. Často však skladateľ písomne formuluje svoje teoretické názory alebo klavírny pedagóg napíše metodiky hry na nástroj, čím vlastne dochádza k prelínaniu umeleckej a vedeckej činnosti.

K významnému prezentovaniu aktivít umeleckej školy dochádza najmä vtedy, keď pedagóg alebo študent podáva grant na väčší projekt, festival alebo sympóziu, teda na podujatia, v ktorých obvykle dochádza k prepojeniu umeleckých a vedecko-výskumných aktivít pedagógov

i študentov.

Podobné členenie (choreograf-tanečník) platí aj v tanečnom umení, ktoré sa vo svojich prejavoch poväčšine spája s hudbou i divadlom. Tradične je dôležitou súčasťou tejto profesie tanečná pedagogika, a to prináša z hľadiska štruktúry umeleckých a pedagogických profesií ďalší problém.

To, že sa vo väčšej miere zaoberám hudobným umením, je dané jednak tým, že problémy spojené s hodnotením v ňom azda najviac vystupujú do popredia, aj tým, že žáner „vážnej hudby“ je dnes u nás neodôvodnene v menšinovej pozícii, a, samozrejme, aj mojou skladateľskou profesiou.

Možnosti hodnotenia umeleckej činnosti na slovenských vysokých umeleckých školách

Ján Vladimír Michalko

Katedra klávesových nástrojov a cirkevnej hudby
Hudobná a tanečná fakulta VŠMU v Bratislave

Hľadaniu najvhodnejších kritérií pre hodnotenie umeleckej činnosti sa venujú všetky umelecké vysoké školy na Slovensku už dlhšie obdobie. Prvým krokom v tejto činnosti bolo osvojenie si skutočnosti, že ak umelecká činnosť je práve to, čo najcharakteristickejšie vypovedá o kvalite tej-ktorej umeleckej fakulty, tak je potrebné vytvoriť čím lepšie predpoklady pre možnosti jej hodnotenia. Je treba otvorene priznať, že tento proces nebol a nie je jednoduchý. Na jednej strane je snaha prispôbovať kritériá hodnotenia umeleckej činnosti všeobecne platným kritériám hodnotenia vedeckej činnosti (ide hlavne o publikačnú činnosť zaznamenanú v rámci databázy WoK), na druhej strane je hľadanie spoločných kritérií pre hodnotenie umeleckej činnosti v rôznych umeleckých odboroch (hudobné, tanečné, divadelné, filmové, výtvarné).

Umelecké vysoké školy na Slovensku v súčasnosti pracovne používajú kategorizáciu umeleckých činností, na ktorej sa vzájomne dohodli. Jej štruktúra zahŕňa odstupňovanie činnosti podľa významu (1 až 4) a 3-písmenový kód predstavujúci:

I. typ

- A – výstup umeleckej činnosti,
- B – ohlas na umeleckú činnosť,
- C – ocenenie umeleckej činnosti,

II. závažnosť

- A – význam v európskom (svetovom) kontexte,
- B – význam v medzinárodnom kontexte,

- C – význam v kontexte národnej kultúry,
- D – národná reprezentácia,
- E – regionálny, miestny význam,

III. teritorialitu

- A – aktivita v zahraničí,
- B – aktivita na Slovensku.

Skúsenosti s používaním uvedenej kategorizácie ukazujú, že problematickým stále ostáva ohlasu a ocenení (napr. závažný umelecký výkon či umelecké dielo v hudobnom umení mnohokrát nie je možné vzhľadom na relatívne malý počet odborných časopisov doložiť ohlasom, čo nemusí znamenať jeho nižšiu kvalitu). Taktiež nie je jednoznačné vnímanie pojmov ako „závažné umelecké dielo“, „závažný umelecký výkon“, ako i problematiky premiér a repríz, sólovej a skupinovej prezentácie, komerčného a nekomerčného šírenia diela inštitúciami v zahraničí a na Slovensku (najšírenejšie diela nevypovedajú o ich kvalite).

Zatriedenie umeleckej činnosti do tejto kategorizácie samotnými fakultami je pri ich často nedostatočne kritickom prístupe len prvým krokom. Je preto dôležité zaručiť taký mechanizmus hodnotenia, ktorý bude garantovať individuálne a detailne hodnotenie odborníkmi v jednotlivých zameraniach.

Mimoriadne dôležitým ukazovateľom kvality umeleckej činnosti je umelecká činnosť študentov. Jej výsledky – viac ako v iných od-

boroch – zahŕňajú do veľkej miery aj umeleckú činnosť pedagóga. Zvlášť sa to prejavuje v oblasti ocenení (ceny na súťažiach), kde je priestor skutočne určený študentom. O umeleckej činnosti študentov sú odborníci i verejnosť detailne informovaní v rámci výročných správ fakúlt (v kapitole Umelecká činnosť študentov: Umelecké výkony, ocenenia a ohlasy na tvorbu študentov doma a v zahraničí).

Malo by byť vo vlastnom záujme každej umeleckej fakulty čo najlepšie, najdôslednejšie a kriticky (t. j. pravdivo) informovať verejnosť o výsledkoch svojej umeleckej činnosti (nielen preto, aby presvedčila MŠ o potrebe reálneho financovania umeleckého výkonu, ale pravdivo preto, lebo autentické umelecké dielo, či autentický umelecký výkon je o hľadani Pravy). Akýkoľvek dobre vymyslený systém, či správne zvolené kritériá nepomôžu, pokiaľ nebude záujem fakúlt dobrovoľne sa „pozrieť pravde do očí“. Kvalitná umelecká fakulta s tým nemá mať problémy.

V nasledujúcich číslach plánujeme diskutovať o týchto témach:

- jún 2007

- Výskumné univerzity na Slovensku

- júl/august 2007

- Kritériá menovania docentov a profesorov

ARRA newsletter

www.arra.sk

číslo 2, ročník 1, rok 2007

ISSN 1337-3471

šéfredaktorka:
Zuzana Lamošová

vydáva:

© Akademická rankingová a ratingová agentúra
I. Bukovčana 16, Bratislava
(korešpondenčná adresa:
ARRA, Partizánska 2
811 03 Bratislava 1)

ARRA newsletter je recenzovaný.

Informácia pre prispievateľov:
Svoje príspevky, námety a komentáre môžete zasielať e-mailom na adresu

arra@arra.sk

(v predmete správy uveďte „newsletter“).

Akceptujeme príspevky vo formáte MS Word, resp. kompatibilnom. Nevyžiadané príspevky sa nevracajú.